

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет –
Департман за социологију, Ниш

DOI 10.5937/kultura1652257B
УДК 784.011.26:316.75(497.1)"19"

стручни рад

КУЛТУРА СЕЋАЊА И ЈУГОСЛОВЕНСКИ РОКЕНРОЛ

Сажетак: *Рад је посвећен култури сећања на југословенски рокенрол у Србији овде и сада. Рокенрол у естетском и социолошком смислу, по аутору, представља важну карику у ланцу културне традиције српског друштва. Он и популарна култура уопште (укључујући џез и забавну музику) неоправдано су запостављени иако стоје уз раме народној и сеоској култури као традиционалним формама стваралаштва. Овдашња политичка и културна елита не схвата да српска урбана традиција може представљати најважнију спону Србије са светом који се глобализује и модернизује. Она културу сећања и идентитете резервише преваходно за традиционалне фолклорне форме наше културне баштине, сматрајући (вероватно) да у оквир појма традиција улазе само елементи руралног начина живота. Аутор овога рада се критички осврће на културну политику која је некомпатибилна са савременим и модерним културним кретањима у свету, а то чини кроз поглавља која су посвећена дефинисању културе сећања као социолошког феномена, културној анализи југословенског рокенрола (његовим дометима и доприносима) и политички програмираном заборува. Заборав у овом виђењу није случај већ свесно опредељење политичког естаблишмента. Рокенрол, а поготову онај са префиксом југословенски, не уклапа се у његову идеолошку, апсолутистичку и популистичку матрицу.*

Кључне речи: *Југословенски рокенрол, култура сећања, идентитети, дух шездесетих, ретрадиционализација, култура заборав*

Увод

Памћење и сећање као процеси сагледани у контексту индивидуалног или нечијег личног искуства јесу психолошке категорије – такозване когнитивне психичке функције. Памћење одликују две паралелне радње: упамћивање и сећање,

које, уз диспозицију као способност да се упамћено задржи као знање, чине целину својствену генеричком *anthroposu*. Поред неурофизиолошке и биохемијске функције, процеси памћења и сећања имају и своју социолошку димензију. Тај аспект настаје њиховом инкорпорацијом у друштвене окви-ре и искуства различитих колективитета – друштвених група, као што су породица, класа, нација, професија и друге. Тада говоримо о друштвеном или колективном памћењу, у чијем делокругу се налазе појмови идентитета, правде, истине и моћи. У друштвеним наукама све је више радова посвећених „историји памћења”, са различитим терминолошким алтернацијама овога појма: „друштвено памћење” „културно памћење” или „национално памћење”.¹

Последњих деценија социолошка и антрополошка литература постала је богатија за још једну синтагму која је данас у веома честој употреби: *култура сећања*.² Овај појам карактеришу различита значења, што говори о његовој вишеди-мензионалности. Међутим, и он (као и многи други) склон је да се од силне употребе „излиже”, обесмисли, обезвреди и генералише, и да од општости постане једноставно неупотребљив. Док се то није догодило, покушаћемо да се послужио њиме (не да га „употребимо”) не бисмо ли помоћу њега могли да се приближимо одговору на питање зашто владајуће класе у савременом друштву Србије заборављају или недовољно пажње посвећују традицији југословенског рокенрола као значајној културној баштини. Ову културу, заједно са другим народима СФР Југославије здушно је градила и богатила омладина Србије, али све то данас прекривају „рузмарин, снегови и шаш”, што ће рећи колективна копрена заорава. Да ли у томе постоји свесна намера, зазор, презир, отклон, нерасположење и нетрпељивост или је све то, можда, плод чисте случајности? Шта се догодило са културом сећања на традицију југословенског рокенрола?

Пошто утврдимо за које слојеве традиције савремено српско друштво има највише интересовања (и зашто), у закључку ћемо моћи да осветлимо и његов актуелни културни профил и увидимо да ли је оно традиционално, предмодерно, модерно или, можда, постмодерно. У то име, кренимо од основног појма, од културе сећања као такве.

---

1 Berk, P. (2010) *Osnovi kulturne istorije*, Beograd: Clio, str. 85.

2 „Култура сећања” и „култура памћења” као појмови имају и своје терминолошке алтернације, попут следећих: „доба памћења”, „експлозија памћења”, „култ памћења” или „друштвено памћење”, којима се придружује и појам „проширеног духа”; Видети: Pavićević, Đ. *Zajednice pamćenja i režimi pamćenja: ka odgovornom pamćenju*, u: *Kultura sjećanja: 1945.* (2009), Zagreb: Disput, str. 93–94.

Amarcord у контексту културе

Бавимо се памћењем и сећањем у контексту културе, што аутоматски подразумева да је реч о социолошки релевантним категоријама везаним за колективно биће и друштвену свест одређених друштвених група. У најкраћем, памћење обухвата „складиштење” садржаја прошлости, док сећање представља актуелизовање сачуваних садржаја. Гледано из културносоциолошког угла, важно је знати да уз помоћ сећања, а посредством одабраних прошлих садржаја, стварамо оквире тумачења и значења за садашњицу.³ Када се филозоф Фернандо Катрога (Catroga) позове на Платона (Plato) како би кроз његову „слику-сећање” подсетио на *присуство одсутности*, он увек има на уму непрекидну дијалектику која постоји између сећања и заборавља.⁴ Он настоји да пронађе везу између личног и колективног памћења и утврди параметре сећања на минуло време. Појединац учествује у различитим областима меморије и у том смислу његово гледање јесте аутобиографско. Међутим, оно се увек преплиће са историјским гледањем које је шире и преносивије јер се човек, да би призвао сопствену прошлост, мора ослањати на обележја која постоје изван њега, а која је одредило друштво.⁵ Култура сећања неоспорно представља део колективне свести и повезана је са „политиком сећања” или политичким коришћењем историје, онда када је у питању идеолошка употреба прошлости. Наиме, један од истраживачких приоритета културе сећања односи се на механизме „конструисања смисла прошлости”, при чему се врши саобраћавање прошлости интересима владајуће групе, посредством селективног избора, особеног тумачења и повезивања садржаја из прошлости.⁶

Сећање на прошлост своди се на једну једину верзију – ону коју називамо званичном, а коју обликује носилац власти или друштвене моћи.⁷ Овде се заправо ради о парафрази једне старе и познате марксистичке мисли. Култура или стање духа садашњег тренутка налаже нам да се подсетимо ње. У заједничком младалачком раду Маркса (Marx) и Енгелса (Engels) под насловом *Немачка идеологија* (1845/46) аутори пишу да у свакој епохи мисли владајуће класе јесу

---

3 Kuljić, T. (2006) *Kultura sećanja: teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*. Beograd: Čigoja štampa, str. 8.

4 Katroga, F. (2011) *Istorija, vreme i pamćenje*, Beograd: Clio, str. 23.

5 Исто, стр. 18.

6 Kuljić, T. (2006) *Kultura sećanja*, Beograd: Čigoja štampa, str. 11.

7 Đerić, G. Označeno i neoznačeno u narativima društvenog pamćenja: jugoslovenski slučaj, u: *Kultura sjećanja: 1945* (2009), Zagreb: Disput, str. 85.

и владајуће мисли, па сходно томе класа која представља владајућу материјалну силу друштва у исти мах представља и његову владајућу духовну силу.⁸ Ову мисао не треба посебно прилагођавати садашњем времену јер је она у изворном смислу актуелна и данас. Владајућа класа, као и увек, поседује све механизме да прошлост стави у Прокрустову постелу и саобрази је на начин који њој одговара. Њена интерпретација прошлости увек ће бити кореспондентна њеним интересима.

Апропо културних оквира прошлости и сећања на њу, кључна функција културе садржана је у томе што она служи одржавању континуитета између разних генерација. Функција акумулирања и складиштења информација пружа основу за конструисање система значења, који не само што помажу да се схвати свет, него и фиксирају то поимање, преносећи га кроз време и простор.⁹ Систематско акумулирање и складиштење чињеница прошлости повезано је са историјском меморијом, колективним памћењем и културом сећања, као и са институцијама које су посвећене важним задацима (о) чувања традиционалних вредности. Реч је о библиотекама, кинотекама, фото и фонотекама, издавачким кућама, медиатекама, музејима, разноврсним архивима и споменицима који служе материјализацији сећања. При том се не мисли само на њихово техничко функционисање, већ и на принципе тражења, селектовања и сређивања информација, специјалне службе за њихово сакупљање и обраду, као и на систематизовање података који не смеју бити препуштени „зубу времена” и колективном заборава. Тиме сећање престаје да буде зависно од личних аспирација и постаје ствар важних друштвених и културних организација, што ће рећи читавог друштва. Сећање се, по мишљењу Катроге, никада не може развити без присуства унутрашњих записа (*трагова*) које спољашњи, материјални, друштвени и симболички ослонци могу оживети. Због тога нема представљања памћења (ни историографије) без трагова – остатака непостојећег. Међутим, тумачење споменика (лат. *monumento*) биће оживљавање памћења једино ако се не ограничи на гносеолошку и „хладну” перспективу музеолошких тумачења и ако се сећања поделе с другима.¹⁰ Институционализација сећања онемогућава друштвени заборава. Познато је да догађаји са проласком времена губе на важности и почињу да личе на опште схеме својствене једном тренутку наше културе.

---

8 Маркс, К. – Енгелс, Ф. (1976) *О књижевности и уметности*. Београд: Рад, стр. 46.

9 Соколов, Е. В. (2001) *Културологија*, Београд: Просвета, стр. 150.

10 Katroga, F. (2011) *Istorija, vreme i pamćenje*, Београд: Clio, стр. 29–30.

Те схеме помажу сећањима да се одрже, али тако да сећања плаћају тиме што подлежу искривљавању.¹¹ Искривљавање може бити случајно, али када је политика одређених друштава у питању, оно је најчешће сасвим интенционално и циљано. Елем, памћење и сећање у друштвима, нарочито оним са слабом демократском традицијом, изложени су политичкој пропаганди и индоктринацији. Недемократска друштва склона су да врше строгу селекцију садржаја које треба памтити, затим реинтерпретирању, па чак и измишљању истих.¹² У политизацији прошлости иде се у крајност, при чему се долази до тога да култура сећања данас представља комерцијално организовану и политички инструментализовану прошлост.

Постиндустријско доба и глобализација унели су многе промене у схватању културе и перцепцији идентитета. Првобитно схватање идентитета односило се на карактеристике „националног бића” које су у сродничком систему непроменљиве, једном за свагда дате и фиксиране.¹³ Традиционално схватање о есенцијалистичком карактеру идентитета уступило је место конструктивистичком схватању, по коме идентитет као производ дискурса никада није неутрална категорија већ се конституише из одређеног оквира – социјалног или културног.¹⁴ Амбивалентност, хетерогеност, мултиплицитет и отвореност перспектива у модерним временима подразумевају плуралитет интерпретација и избора у партикуларним и променљивим околностима, у којима се људи срећу са фрагментацијом и контрадикцијама како колективне тако и персоналне егзистенције.¹⁵ Другим речима, памћење је бесконачни процес прикупљања, прераде, складиштења и употребе искустава. Схваћено као друштвени конструкт, оно је, као и заборав, увек подвргнуто историјски

---

11 Berk, P. (2010) *Osnovi kulturne istorije*, Beograd: Clio, str. 86.

12 Видети: Hobsbom, E. i Rejndžer, T. (ur.) (2002) *Izmišljanje tradicije*. Beograd: XX vek; Gidens, E. (2005) *Odbegli svet: kako globalizacija preoblikuje naše živote*, Beograd: Stubovi kulture; Božilović, N. (2014) *Kulturno klatno: ogledi o tradiciji i modernizaciji kulture srpskog društva*, Niš: Filozofski fakultet.

13 „Ми, међутим, данас знамо да је и идентитет ствар избора, политичке воље, конструкције и стратегије. Он није скуп фаталних ограничења, него пре један широк појас могућности које стоје на располагању земљама, њиховим народима и њиховим вођама кад се питају шта ће учинити од себе”; Čolović, I. (2014) *Rastanak s identitetom: ogledi o političkoj antropologiji* 3, Beograd: Biblioteka XX vek, str. 26.

14 Рогач Мијатовић, Љ. (2014) *Културна дипломатија и идентитет Србије*, Београд: ФДУ и Clio, стр. 56.

15 Golubović, Z. (1999) *Ja i drugi: antropološka istraživanja individualnog i kolektivnog identiteta*, Beograd: Republika, str. 7.

променљивим фигурацијама и дискурзивној производњи меморије.¹⁶

У глобалном свету посебна пажња посвећује се етничким, националним и културним идентитетима, који се доводе у везу са питањима националне државе и суверенитета. Теоретичари с разлогом повезују колективно памћење са питањима идентитета, при чему Ентони Смит (Smith) чак уводи формулу која гласи: „Нема памћења, нема идентитета, нема нације”.¹⁷ Са историјом, језиком и расом, као својим културним основама¹⁸ сматра се да ови идентитети могу представљати одговор и отпор претећим учинцима глобализације. Наиме, заједничка историјска сећања и одређени етнички атрибути, попут митова о заједничким прецима и славним јунацима, веома су битни за осећање етничке идентификације¹⁹. У овоме веку, кога Доминик Мојси (Moïsi) назива „веком идентитета” емоције су значајније но икада, јер у доба глобализације постаје веома битно афирмисати сопствену индивидуалност. Мојси сматра да у свету којим доминира идентитет, мање нас одређују политичка уверења и идеје него перцепција наше суштине. Зато смело поентира: „У данашњем свету, борба за идентитет заменила је идеологију”.²⁰ У овом контексту, не постоји нешто ближе идентитетима него култура сећања – на заједничку историју, територију, претке, митове, језик, веровања, обичаје, једном речју: прошлост. Водећи непрестани дијалог с прошлошћу, човек поставља темеље властитом идентитету.

Време је за *хипотезу*: Политичке елите у савременом српском друштву обузете су сећањем на прошлост своје земље, али то сећање је строго контролисано, селективно и подређено идеолошком концепту који оне заговарају. Све што је њима мрско и страногура се у страну и ставља „под тепих”. Људи на власти прошлост трансформишу и колективно сећање каналишу тако што га прилагођавају својим тренутним потребама и интересима. Културу њиховог сећања покрива још већа (не)култура заорава, а она се односи углавном на ближу историју и време када је Србија у склопу једне шире

---

16 Pavićević, Đ. *Zajednice pamćenja i režimi pamćenja: ka odgovornom pamćenju, u Kultura sjećanja: 1945.* (2009), Zagreb: Disput, str. 103.

17 Smith, A. (1996) Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism, in *Nations and Nationalism*, 2 (3), pp. 371–388.

18 Friedman, J. (1994) *Cultural Identity and Global Process*, London: Sage, p. 238.

19 Видети: Šušnjić, Đ. (2015) *Teorije kulture*, Beograd: Zavod za udžbenike, str. 334–335.

20 Mojsi, D. (2012) *Geopolitika emocija: kako kulture straha, poniženja i nade utiču na oblikovanje sveta*, Beograd: Clio, str. 28–29.

друштвене заједнице доживела свој велики привредни (индустријски), делом политички и, понајвише, културни процват. При том не заборављамо да је југословенски социјализам, нарочито у политичком смислу, патио од бројних слабости, међу којима су селективно памћење као и селективно заборављање (прећуткивање, потискивање и прикривање неких историјских факата). Ова претежно идеолошка држава и њен режим имали су многе одлике тоталитарности, па и у смислу да се она служила методама „одузимања сећања” и „организованог заборављања”, како их је назвао Пол Конертон (Connerton).²¹ Међутим, у сфери културе и односа власти према културним прегаоцима, а нарочито улагањем у културно стваралаштво, та држава „комунистичке *light* диктатуре”²² могла би послужити као узор многим данашњим балканским „демократским” државицама.

Овде ће бити речи о југословенском рокенролу који је био културна специфика југословенског друштва, а који је на то друштво извршио значајан и прогресиван утицај. Има истине у томе да је рокенрол у приличној мери допринео да се југословенско социјалистичко друштво постепено оријентише на капитализам, вишепартизам и тржишну привреду. У сфери културе ти утицаји били су још конкретнији и видљивији – рокенрол је одиграо велику улогу у освајању слободе на подручју СФРЈ, не само у музичком смислу већ и у погледу општедруштвене еманципације, мењања погледа на свет и афирмисања пацифистичких и космополитских идеја.²³ Рок култура у Југославији, може се рећи, представљала је авангарду јер је увелико утирала путеве социјалних промена и модернизације друштва у целини. Да би се утврдило какво је данас сећање на то време и да ли је наша хипотеза о друштвеном забору на њега исправна, упутно је осврнути се на одређене секвенце из историје југословенског рокенрола.

Југословенска рокенрол заједница

Наслов рада нас обавезује да у кратким цртама дамо социолошки пресек југословенског рокенрола. То не значи само одговорити на питање колико је рок био присутан у југословенској популарној музици већ и колико је рока било у нашању, социјалном комуницирању, моралним схватањима,

---

21 Видети: Konerton, P. (2002) *Kako društva pamte*. Beograd: Samizdat B92, str. 26.

22 Perković, A. (2011) *Sedma republika: pop kultura u YU raspadu*. Zagreb, Beograd: Novi Liber, Službeni glasnik, str. 115.

23 Божиловић, Н. (2014а) Антиномије југословенског рокенрола шездесетих, *Култура*, бр. 145, стр. 232.

уметничким стиловима, начину одевања и шире – погледу на свет југословенске омладине. Шта је рокенрол значио за промену културних образаца југословенског друштва? Да ли је он на неки начин био покретачка снага свеукупног друштвеног развоја? Да ли је рок уморну социјалистичку политичку елиту убадио у орбиту кретања модерних земаља света? Напокон, какво је данас сећање на рок културу Југославије? Јер, рок није само „музика на струју”, рок је држање, став, слобода, љубав, самопоуздање, иницијатива, поглед на свет. Да би се ствари појасниле, упутно је начинити малу дигресију која се тиче оријенталне културе, трансценденталне медитације и фасцинације рокера источњачком филозофијом, а посебно северноафричким и источњачким музичким идиомима. У зен филозофији и јапанској култури постоји једна реч за све напред набројано, што се односи на рок као културу. Та реч је *satori* илити просветљење („ударца у око”) и она скупно подразумева ослобођење унутрашњег живота (морално, духовно и интелектуално) које је основни услов сопствене стваралачке акције.²⁴ Западњачком уму и друштву које је било огрезло у сувишном вербализовању и дискурзивности била је потребна баш та иницијална каписла која је кретала из унутрашњег живота и креативне енергије младих рокера. Њихова инспирација долазила је из духовног искуства просветљења које се у контексту културе поклапа са планетарном енергијом рока. Све ово изгледа миљама далеко од државе која се звала СФРЈ, али рокери су учинили да читав свет постане глобална и јединствена заједница бунтовника и бораца за слободу и права људи. Због отворености музичких форми (неконвенционалност, слобода импровизације, једноставност и непосредност) и апсолутне неспутаности када је у питању друштвено комуницирање рока, свака култура имала је могућност да овој музици подари понеку од својих специфичности. Југословенски рокери искористили су то своје „право” на посебност.

Ниједна културна новотарија не настаје *ex nihilo*. Сваки нови културни пројекат наслања се на нешто што је створено пре њега и што се у извесном смислу може назвати традицијом. Тако је и са југословенским рокенролом. Он није пао са неба будући да је у Југославији (дакле и у Србији) још пред други светски рат већ било музицирања на „лаке ноте”. Наиме, све што није било из корпуса „озбиљног” стваралаштва третирано је као забава лишена креативних и квалитетних садржаја. Ти садржаји смештали су се у једну олако и на брзину смишљену реч – „популарно”. Данас

---

24 Упоредити: Suzuki, D. T. (2005) *Zen i japanska kultura*, Beograd: Geopoetika, str. 17–24.

популарно више не носи (само) негативне конотације, али у првим деценијама прошлога века оно је садржавало све одлике тривијалног, медиокритетног и површног. Већ је добро познат негативан третман забавне и, нарочито, џез музике у бившим Југославијама – и монархистичкој и социјалистичкој.²⁵ Џез који свирају „џрнци”, па још певају на енглеском, његови превисоки тонови и та претећа импровизација, одувек су били табу за унитаристичке и тоталитарне режиме. Он је, међутим, био по укусу интелектуалаца и урбане грађанске омладине између два рата која је тражила право на свој избор и различитост. Колизација између власти и урбаног грађанства, између конзервативизма и либерализма, традиционализма и модерности постојала је одувек, јер су једни хтели да задрже статус кво док су други тежили променама. Преко музичког укуса преламали су се много важнији социјални проблеми који су се тицали карактера друштва у целини.

Музика у СФРЈ која је долазила из западног капиталистичког света од почетка је била третирана као идеолошки неприхватљива и тумачила се као својеврстан отпор режиму. Она се њихала на културном клатну између тадашњег Сојетског Савеза и Сједињених Држава. Југословенски комунисти су читаву политику, па и културну, у првим послератним годинама усаглашавали са својим совјетским идеолошким истомишљеницима. Међутим, почетком педесетих година долази до идеолошког престојавања и до отварања према Западу, чији утицај на југословенском простору постаје све очигледнији. Култура је била прави лакмус папир који је показивао све већу бенеvolentност власти за прихватање западњачких садржаја (музичких, ликовних, филмских, литерарних), а томе је свакако претходила економска, војна и политичка помоћ која је режиму осигуравала сувереност и безбедност. СФРЈ је, осим отварања граница за гостовања познатих авангардних уметника из САД и земаља Западне Европе, и сопствену културну политику модернизовала и усклађивала са стиливима који су у то време били најпопуларнији. У почетку су музички програми били обликовани по увезеним западњачким моделима. Најближи нам је био музички фестивал Сан Ремо. По угледу на њега и њему сличне, у Југославији су се, као печурке после кише, један за другим почели оснивати фестивали забавне музике – Београд, Загреб, Опатија, Сплит, Скопје и тако редом, углавном

---

25 Видети: Simić, V. (2011) *Sentimentalno putovanje*, Beograd: Clio; Blam, M. (2011) *Jazz u Srbiji 1927–1944*, Beograd: Stubovi kulture; Božilović, N. (2014) *Kulturno klatno: ogledi o tradiciji i modernizaciji kulture srpskog društva*, Niš: Filozofski fakultet.

по политичком, односно националном „кључу”. На њима су афирмацију стекла имена која и данас представљају узор многим музичарима, композиторима и певачима. Музика коју су они изводили имала је типичан југословенски предзнак, а представљала је конгломерат различитих праваца и стилова. Каткад су то били шлагери, романсе, шансоне, баладе, а потом разни цез аранжмани, твист и латиноамерички стандарди. Све то пропраћено је развојем дискографске индустрије и оснивањем првих дискографских кућа, на челу са загребачким Југотоном и београдским ПГП РТБ-ом.²⁶

Све наведено представљало је идеалан темељ за имплементацију рокенрола и музичких рок стандарда какви су се на Западу појавили већ средином педесетих година. Првобитни рок, као „инструментални есперанто”, био је идеалан медиј за планетарни продор музике која је својом једноставношћу и демократичношћу израза непосредно комуницирала са публиком и отварала простор групном идентитету.²⁷ У години подизања Берлинског зида (1961) у Југославији се појављују први рок бендови: београдске Искре, Силуете, Златни дечаци, Елипсе, сарајевски Индекси, загребачке Сјене и Бијеле стријеле и тако редом. Масовна фасцинација звуком електричне гитаре учинила је да за релативно кратко време рокенрол истисне све музичке жанрове који су се до тада практиковали. Овде је реч о културним, и још ближе естетским, узроцима прихватања рокенрола, мада многи теоретичари инсистирају на важности социјалних, а пре свега политичких димензија овог феномена. Тачно је да се тих година догађала „американизација света” која је утицала на економију, технологију и културу, али ништа мање на менталитет, обичаје, понашање и систем вредности. Упоредо са овим процесом јавља се и њему супротан „антиамериканизам”, који такође носи своју стереотипну „материјализацију” симболизовану кроз судбину Индијанаца, Хирошиму, мултинационалне компаније, НАТО пакт. Упркос томе, цез и рокенрол, као и водећи авангардни сликарски правци, учинили су да потрошачко друштво и амерички начин живота постану сан коме су тежили многи људи.²⁸

---

26 Видети: Škarica, S. (2005) *Kad je rock bio mlad: Priča s istočne strane (1956–1970)*. Zagreb: V. B. Z.; Janjetović, Z. (2011) *Od Internacionalne do komercijale: Popularna muzika u Jugoslaviji 1945–1991*, Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije; Ivačković, I. (2014) *Kako smo propevali: Jugoslavija i njena muzika*, Beograd: Laguna.

27 Škarica, S. (2005) *Kad je rock bio mlad: Priča s istočne strane (1956–1970)*, Zagreb: V. B. Z., str. 26.

28 Видети: Vučetić, R. (2012) *Koka-kola socijalizam*, Beograd: Službeni glasnik, str. 27–29.

Југославија у томе није била изузетак. Штавише, у односу на одушевљење младих у погледу прихватања западних културних новотарија, била је водећа земља међу онима за које се сматрало да се налазе с оне стране „гвоздене завесе“. Далеко смо од примисли да читаву ситуацију у Југославији идеализујемо, будући да је и овде као и у свакој другој земљи питање слободе заправо било стриктно повезано са питањем економске и политичке моћи. Утицај политике на културу не треба занемаривати, али га не треба ни прецењивати. Уистину је апсурдно веровати да је, како то мисле и говоре теоретичари завере (који су по правилу амерофоби), да је рокенрол испоручен Југославији као некакав „тројански коњ“ који ће поспешити рушење комунизма. Они прикривају истину да је још пре Другог светског рата у Југославији била солидно утемељена традиција џеза и забавне музике, на коју се рокенрол згодно „накалемио“. Тадашњи комунисти, једнако као и садашњи националисти, у рокенролу су видели експанзију западних „декадентних“ вредности и стилова живота, који су наводно представљали опасност за интегритет и суверенитет њихове земље. Музика тих „чупаваца“ критикована је, дакле, и „с лева“ и „с десна“. Рокенрол је, супротно њиховим слутњама, представљао прозор у свет, а урбана омладина је желела да буде део тог света.

Генерације које су обликовале „дух шездесетих“ стасавале су у веома бурном раздобљу. Свет је био блоковски подељен, колонијализми су били још увек актуелни, а беснели су и међудржавни ратови, од којих је најпознатији онај између САД и Вијетнама. С друге стране, шездесете су у културном погледу биле године огромних стваралачких потенцијала – у књижевности, науци, сликарству, на филму, у рок музици и другим областима популарне културе. Тих година чинила се могућом чувена максима зен културе, по којој је човек кадар да сопствени живот трансформише у стваралачко дело.²⁹ Тешко је младима данас пренети дух времена „кад је рок био млад“, али и тај дух је као и сви остали непоновљив. Рок га је додатно учинио јединственим.³⁰

---

29 Suzuki, D. T. (2005) *Zen i japanska kultura*, Beograd: Geopoetika, str. 25.

30 „Нико ко није имао среће да током 1966. и 1967. године има између четрнаест и тридесет година, никада неће осетити усхићење тих година у популарној култури. Ведри оптимизам се разлио посвуда и чинило се да су могућности бескрајне. Зајавивши британску јавну сцену која је већ обгрлила музику, моду и филм и на којој је енглески фудбал управо поразио свет, Битлси су били на врхунцу и на њих се гледало с поштовањем, као у гласноговорнике позитивног новог доба у ком ће мртви обичаји старије генерације бити обновљени и преправљени кроз креативну снагу бескласне омладине“; Makdonald, I. 2012. *Revolucija u glavi: Pesme Bitlsa i šezdesete*, Beograd: Clio, str. 374.

Рокенрол је превасходно глобални музички жанр, али теоретичари различитих профила постављају питање да ли он садржи и локалну димензију која се тиче људи који су живели или који живе изван Велике Британије и САД. Проблем је прилично деликатан с обзиром на то да је најважнија мисија рока социјално-комуникацијске природе у глобалним оквирима, то јест да је садржана у брисању географских и локалних граница. Култура је по дефиницији „безобална”, али се условно може прихватити теза по којој се музика схвата као „производ” преко кога људи изражавају своја осећања и стечена искуства и који као такав наставља да живи кроз значења која му конзументи додељују. Музика, овде рокенрол, постаје важан градитељ одређене представе на основу које је могуће препознати неко место.³¹ Другим речима, рокенрол је формално, по својој естетској суштини универзална музика, док се контекстуално, као производ дискурса, он може перципирати и као локални феномен. Ту се већ постављају питања идентитета и идентитетског обликовања.

Када је о СФРЈ реч, речено може бити поткрепљено бројним примерима који доказују постојање *југословенског идентитета* као таквог и *југословенског рокенрола* који је, осим глобалних значајки, имао и локални легитимитет. Многе композиције поп певача Југославије и „електричарских” састава посвећене су земљи у којој су живели и вредностима на којима је она била утемељена. Отуда бројне верзије револуционарних, патриотских, партизанских и бригадирских песама. Најпознатије од њих изводили су чак и бендови „чврстог” рокерског звука, какви су били *Time* или *YU група* (само име бенда има идентитетску конотацију). Ђорђе Балашевић је песмом *Рачунајте на нас* слао поруку властима, то јест одраслима, Исмета Крвавац је тугаљиво и са љубављу певала *Земљо моја*, а Корни група је имала сплет песма у којима се исказивала приврженост својој држави и личностима попут Лоле Рибара, вође омладинског револуционарног покрета у Југославији.³² Коју деценију касније Електрични оргазам изашао је са рокенрол „химном” *Игра*

---

31 Ristivojević, M. (2012) Rokenrol kao lokalni muzički fenomen. *Etnoantropološki problemi*, god. 7, sv. 1, str. 214.

32 Иво Лола из истоимене песме Корни групе био је идол југословенске омладине у погледу његове младости, храбрости, лепоте и учености. Он је младима представљао симбол слободе и поштења, врхунских моралних вредности тога доба, а уз то и жртву у име будућности нових генерација. Данас би се рекло: Иво Лола Рибар је поп икона, пандан Џејмсу Дину (Dean), његовом таленту и бунтовништву. Уз све то, погодило се да је он изгубио живот у 27. години, када и највеће звезде рокенрола које припадају тзв. Клубу 27: Брајан Џонс (Jones), Џими Хендрикс (Hendrix), Џенис Џоплин (Joplin), Џим Морисон (Morrison)...

рокерол цела Југославија, а Пеђа D' Воу остаће упамћен по песми *Југословенка*.³³ Све ово иде у прилог тези о стварању групног идентитета југословенске омладине, формираног под снажним утицајима рок музике. Шездесетих година у Југославији популарна култура није признавала републичке границе, нити је имала националне предзнаке, већ је сагледавана у југословенском контексту.³⁴ Поменута локална и патриотска осећања нису гушила или поништавала оно универзално и препознатљиво у поп/рок музици: рокерске рифове и импровизацију, једноставност, непосредност, неконвенционалност и познату амбивалентност осећања у којима су сједињени бука и нежност, дрскост и сета.³⁵

Југословенски случај је пример једног веома успешног акултурационог (боље рећи транскултурационог) модела у коме је култура прималац у исто време била у позицији да буде и култура давалац. Идентитетски коктел америчког и југословенског „семена” показао се као животворан на делу. Антрополозима би био интересантан и енкултурациони контакт, који се догађао приликом гостовања наших раних бендова у иностранству. Златни дечасти су, рецимо, оставили снажне импресије код публике својим концертима у Енглеској, док су Роботи (под именом *The Five Up*) имали запажене наступе на концертима по Италији и Немачкој.³⁶ Политичари би рекли да су они били прави амбасадори своје земље. Нови талас и панк покрет у Југославији осамдесетих такође се морају узети као релевантни фактори културне традиције југословенског друштва, разбијања неких старих илузија и деконструкције идентитета, но то су у културном и политичком смислу веома особени покрети и захтевају посебну социолошку анализу.³⁷

Све ово јесу социолошке и културно-антрополошке константе и немају везе ни са каквом југоносталгијом, у конкретном случају рок носталгијом. Носталгични наративи произлазе из носталгичних осећања. Они, осим прошлости и сећања

---

33 Видети: Janjatić, P. (2007) *Ex YU enciklopedija 1960–2006*, Beograd: autorsko izdanje.

34 Vučetić, R. (2012) *Koka-kola socijalizam*, Beograd: Službeni glasnik, str. 40.

35 Božilović, N. (2004) *Rok kultura*, Niš: SKC, str. 145.

36 Up. Škarica, S. (2005) *Kad je rock bio mlad: Priča s istočne strane (1956–1970)*. Zagreb: V. B. Z.; Janjatić, P. (2007) *Ex YU enciklopedija 1960–2006*, Beograd: autorsko izdanje.

37 Видети: Божиловић, Ј. и Петковић, Ј. (2014) Политичко-естетска димензија југословенског новог таласа, у: *Уметност и њена улога у историји: између трајности и пролазних –изама, посвећено сећању на проф. др Миодрага Јовановића (1932 – 2013)*, уредио Јовановић, З. М. и други, Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини, стр. 35–48.

на њу, садрже и одређена поређења са садашњошћу. Сећања и поређења могу имати историјску и личну димензију, од којих прва изражава жељу за повлачењем из савременог живота повратком у прошло време, док се у случају личне носталгије идеализује персонално запамћена прошлост.³⁸ Наше сећање на ране године рокенрола у Југославији засновано је на историјским фактима која су у државицама насталим њеним распадом добрим делом прекривена колективним заборавом. За пример ћемо урадити једну малу студију случаја Србије.

Политички програмиран заборав

Постоји један парадокс у савременом српском друштву: што је прошлост временски даља то је сећање на њу „свежије”. Митови о Косовском боју препричавају се као стварни догађаји којима као да су Срби овога века присуствовали. Косовски архетип и култ Косова омогућили су да кроз векове прошлост послужи као узajамна контекстуализација садашњости,³⁹ а то је чињено у правом традиционалистичком маниру: да прошлост заклони садашњост. Што је нешто митскије и ирационалније, то нам се чини стварнијим и разумнијим. Што је мање чињеничких доказа, књига, чланака, фотографија, филмова, архивских докумената и других факата, то смо сигурнији у аутентичност нечега прошлог. И обратно: скорашња историја поткрепљена доказима чини нам се далеко, њена перцепција је несигурна, памћење на њу бледо, интересовање слабо, а сећање магловито. Урбана и грађанска Србија готово да је нестала из наших историјских читанки. Код ње сећање уступа место забораву. Разлози томе могу се потражити и у чињеници да некрофилија у српској култури смрти заузима изузетно високо место, док ње нема у вредносном систему урбане Србије која слави живот и вредности модерног света. У сваком случају, ова проблематика не може се објаснити ван политичког контекста и односа владајућих структура према традицији и модернизацији српског друштва.

Бројни индикатори говоре у прилог социолошкој тези, по којој се у Србији данас догађа свеопшта ретрадиционализација. Она је присутна на свим нивоима друштва, а обухвата и обе компоненте културе сећања: историјску и личну. Једну која из савремености „вуче” на прошло време, које је наводно боље него ово сада, и другу, која некритички

---

38 Kovačević, I., Trebješanin, Ž. i Antonijević, D. (2013) Teorijsko-pojmovni okvir za proučavanje nostalgije, *Antropologija* 13, sv. 3, str. 10.

39 Рогач Мијатовић, Љ. (2014) *Културна дипломатија и идентитет Србије*, Београд: ФДУ и Clіo, стр. 101.

идеализује читаву прошлост. Наравно да је у оба случаја реч о носталгијама, у којима емоције потискују рационално расуђивање.⁴⁰ У случају Србије, те чињенице саме по себи не би представљале велику опасност када друштвена свест и колективно сећање не би били резервисани само за једну сферу друштва и један сегмент културе – рурално и конзервативно. Актуелна владајућа политичка елита коју чине „умерени” десничари-националисти (али ништа мање и она претходна, тзв. демократска) готово у потпуности је бацила у засенак и препустила забраву онај део традиције у Србији који је дао допринос културном животу у смислу његове урбанизације и изграђивања индивидуалне, креативне, критичке – авангардне свести. У име митова, фолклора и пасторала, у Србији се забравља на вредности тзв. елитне културе (књижевност, поезија, сликарство, балет), као и на остварења из многобројних жанрова популарне културе. Актуелној власти забрав служи као штит којим се она брани од чињеница, као алиби у односу на оно што се збило а није јој по вољи, склониште од нечега што може да пољуља њен друштвени положај и угрози егзистенцију. Урбана култура једна је од претњи лагодности њеног живљења и произвољне употребе прошлости.

С обзиром на дужину и континуитет „заборава”, има основа за сумњу да је он намеран, вештачки произведен и идеолошки програмиран. Из визуре актуелне доминантне културе, минула култура српског друштва повезана је искључиво са традицијом „гуња и опанка”. Реч је о традиционализму који је по себи искључив, а видљив је преко оживљавања далеке прошлости и историјских митова, глорификације „националног бића” и религиозне афилијације.⁴¹ Традиционалистички дискурс је неприхватљив јер у њему, осим народне и сеоске културе, нема места за облике популарне културе, као што су филм, цез, забавна и рок музика. Урбана култура и алтернативни стилови живота у потпуној су супротности са вредностима које имају традиционалистичко упориште, а то су: колективизам – антииндивидуализам, култ вође – ауторитарност, затвореност према свету – непријатељство према другом.⁴² У скоријој прошлости, током деведесетих,

---

40 Што се југоносталгије тиче, „овај феномен се не може објаснити искључиво као део негативних ефеката транзиције, већ и као последица губитка друштвеног поверења, као и тренутне друштвене несигурности, који заједно јачају осећај 'чежње за прошлошћу'... У том светлу, југоносталгија се може сагледати као критика постојеће постсоцијалистичке стварности, као и дискурс у креирању једне политике сећања”; Исто, стр. 108.

41 Božilović, N. (2014) *Kulturno klatno*, Niš: Filozofski fakultet, str. 99.

42 Lazić, M. (2005) *Promene i otpori*, Beograd: „Filip Višnjić”, str. 24.

у Србији је дошло до разарања друштвености које је подразумевало разарање свих могућих алтернатива, од политичких и информативних до музичких.⁴³ Данас се није много одмакло од тога, будући да разарање алтернативних стилова живота није утихнуло. У савременом српском друштву у коме преовладава затворена и парохијална (провинцијска) свест, народна светковина још увек има првенство у односу на модерне урбане изражајне форме у култури. Свему томе увелико доприносе медији у Србији који су отворили просторе за интензивне и некритичке продоре изразито комерцијалних садржаја и необјективних, политички пристрасних коментара. Истраживања показују да постоји јак утицај комерцијализације и таблоидизације домаћих медија на формирање вредности, чиме се још једном потврђује позната социолошка теза да су медији не само преносиоци већ и креатори вредносних образаца.⁴⁴ Овде није реч само о класичним медијима (штампа, радио, телевизија), већ и модерним средствима масовног општења, као што су билборди, интернет сајтови или друштвене мреже.

Што се рокера тиче, они су своје битке са „народњацима” почели губити већ у седамдесетима, да би рат коначно изгубили током деведесетих. Анте Перковић сматра да Југославија није била сељачкија држава од неких других, већ тврди да је ондашње тржиште проценило да ће више профитирати од Лепе Брене и њених бројних југословенских „клонова“ него од урбаних и „млитавих” рокера. Када су народњаци схватили да је вага „дебело претегнула” на њихову страну, они су с челичном етиком свадбарских забављача, неоптерећени уметничким аспирацијама, на „турбо погону ракије и кокаина”, рокере моментално закључали у „урбани гето”. Укратко, кафански фолк је једноставно био директнији и разумљивији публици којој се обраћао, није га требало преводити, а и време које је долазило преферирало је „музику за пиће, пуцњаву, крик и плач”.⁴⁵ Међутим, садашњи заборав на рокенрол као „седму републику” Југославије, не тиче се само дихотомија урбано – рурално, већ он произлази и из одређених идеолошких побуда.

(Не)култура заборав на нашем подручју налази се у блиској вези са идејом југословенства (која се презире) и југословенске културе (од које се зазире). Разлози томе су вишеструки,

---

43 Gordi, E. (2001) *Kultura vlasti u Srbiji: nacionalizam i razaranje alternativa*, Beograd: Samizdat B92.

44 Vukadinović, M. (2013) *Zvezde supermarket kulture: medijska slava u potrošačkom društvu*, Beograd: Clio, str. 13.

45 Perković, A. (2011) *Sedma republika*, Zagreb, Beograd: Novi Liber, Službeni glasnik, str. 44–45.

али су суштински повезани са карактером, апсолутизмом и популизмом елите на власти. Најпре, однос према југословенској државној заједници, а посебно оној са социјалистичким префиксом, прилично је неодређен, али генерално и суштински он је негативан. На бившу државу гледа се искључиво кроз идеолошке наочари које социјализам приказују као изузетно негативну друштвену и политичку формацију, а Југославију представљају као „тамницу српског народа”. Предрасуде попут ове у потпуности замагљују поглед и унапред паралишу сваки покушај другачијег виђења. И у много горим политичким системима од југословенског култура је успевала да се издигне и створи врхунска дела, а камоли у овом који је у својој најпрогресивнијој развојној фази афирмисао манифестације које су оставиле неизбрисиве трагове у светским размерама (Mediala, BITEF, FEST). Прве гитаријаде у Београду а за њима и гитарска надметања широм земље градила су нову културу, инспирисану рок стваралаштвом. У том миљеу створена су дела која засигурно улазе у фонд традиционалних вредности по својим естетским дометима, али и социјалним консеквенцама – жанрови попут цеза, попа и рока дали су допринос српској традицији јер су обликовали не само музичке укусе него и креирали укупно понашање, морална схватања, научна искуства, идеје и сазнања тадашње „социјалистичке” омладине.⁴⁶ Њихова „мана” није у томе што су врхунска у свом жанру, већ пре свега зато што су „југословенска”. Отуда наводно забрављање или прећуткивање свих успеха и величанствених резултата не само на пољу модерне уметности већ и на пољу медија, писатељства, архитектуре, дизајна, спорта и осталих области стваралачке праксе.

Рокенрол као елемент популарне културе у свести људи на власти двоструко је неприхватљив: најпре, зато што је „југословенски“, а затим што је „увезен” са Запада и има субверзивно дејство. Власт у Србији понаша се у духу конструисаних стереотипних представа по којима постоје „две Србије”. Тако се „Прва Србија” доживљава као патриотска, национална и православна, а за „Другу Србију” резервишу се појмови модерног, европског, космополитског, грађанског и либералног. Наведени придеви су заправо симболичке границе из којих се изводе и друге вредносне конструкције. Представници власти не смеју да издају оно „национално“ и „аутентично” у име нечега што долази са стране, а опет, они знају да нас баш оно страно чини грађанима света. Пошто јој је разум у „другој” Србији, а срце у „првој”, власт у име српства занемарује југословенство, а предност

---

46 Božilović, N. (2014) *Kulturno klatno*, Niš: Filozofski fakultet, str. 129.

даје домаћим „артиклима” (српско, народно, фолклорно, домаће, „ћирилично”) у односу на стране и увезене животне стилове, међу којима је и рокенрол.⁴⁷ Стога је природно да на тржишту националних симбола приоритет има Гуча а не Егзит.

Једна важна дигресија: културу сећања на друштвене феномене обликују и неке теоријске парадигме, а не само социјално-политичка пракса. Наиме, у културолошким расправама код теоретичара приметно је неједнако гледање на однос између појмова култура и друштво. Све је више културних социолога који, попут Цефрија Александра (Alexander), указују на релативно висок степен аутономије културе у односу на друштво.⁴⁸ Пренето на наш проблем, то би значило следеће: Популарна култура социјалистичке Југославије не може се изводити априори из карактера друштвено-политичког система јер она представља критику, а не рефлекс и пасивни одраз тога система. За разлику од социјалистичког друштвеног система који је грађен на јединству, колективитету и идејној сагласности, рокенрол је све супротно од тога: он је строго индивидуализован, дисонантан и дисхармоничан, у музичком, али и социјалном смислу. Зато храљу све теорије које покушавају да карактер југословенског рокенрола изводе из разноразних политичких (партијских) извора, одлука, декларација и докумената. Могли су градски комитети, па и Савез омладине Југославије доносити свакојаке закључке, рокенрол је ишао сопственим путем и ширио идеје које је и само друштво почело да прихвата (а потом и приписује себи!).

Рокенрол као уметност, речено Адорновим (Adorno) језиком, друштвеност показује управо преко свог асоцијалног карактера (*sic*). Овај став није противречан у себи јер се, по овом франкфуртовцу, социјабилност уметности не сагледава у њеном апологетском додворавању, већ супротно, у опречној позицији према друштву (субверзији и беспопштености критици). Еманципација субјекта може се издејствовати само у атмосфери у којој је уметност резистентна и непокорна, аутономна и „асоцијална”.⁴⁹ Рокенрол, па и овај о коме ми говоримо, има баш ту адорновску социјално-асоцијалну

---

47 У Републици Србији, на чијем медијском Јавном сервису постоји само једна емисија („Три боје звука”) у којој се рокенрол изводи „уживо”, додељивање некаквих државних признања од стране председника Србије члановима старих рок бендова, попут YU групе, јесте „фејк” и представља обично замазивање очију.

48 Видети: Alexander, J. C. (2003) *The meanings of social life: a cultural sociology*. New York: Oxford University Press.

49 Adorno, T. V. (1979) *Estetička teorija*, Beograd: Nolit, str. 370–371.

димензију, а препознатљив је и посебан баш по оној која је превасходно подземна (*underground*) и (у)лична.⁵⁰ Због свега тога он заслужује да буде колективно „меморисан”.

Креирање односа према прошлости представља важан део политике сећања у сваком друштву. Оно подразумева јасан и стабилан систем вредности јер без тога друштво доспева у кризу идентитета. У југословенском друштву било је вредности које би и данашња Србија вредела следити (образовање и међуљудски односи, морални принципи, поштовање културних тј. националних различитости, низ уметничких алтернативних избора и изнад свега – антифашизам). На крају, позитивно југословенско наслеђе за Србију би било значајно не само на плану симболичког позиционирања према Европи и свету, већ и у односу на реалне спољнополитичке односе.⁵¹ Лековито је данас у Србији оживети сећање на време када је рокенрол као „уметност побуне”⁵² помагао Југословенима да се ослободе неких старих заблуда и када је својим индивидуалистичким и антиауторитарним схватањима допринео да Југославија постане „свет”. Са свим својим врлинама и манама, ова земља је тих „лудих“, „непоновљивих“, „немирних“ и „превратничких“ шездесетих постала део глобалног феномена.⁵³ Приближавање духу југословенског рока који је део наше културне историје било би од помоћи данашњој култури Србије да изађе из учмалости у смислу превладавања вредности које су анахроне и антимодерне, а за савремени мултикултурни, плурални и постмодерни свет једноставно неразумљиве.

Закључак

Степен модернизације једнога друштва могуће је (између осталог) утврдити и на основу културе сећања коју елита власти и моћи негује према деловима прошлости. То како се сећамо и чега се сећамо прилично поуздано исказује и наше приоритетне политичке вредности.⁵⁴ Када је култура у питању, власт у Србији је за највиши национални интерес прогласила чување фолклора и неговање народног стваралаштва – језика, вере, морала, обреда, ритуала, пословица,

---

50 Божиловић, Н. (2014а) Антиномије југословенског рокенрола шездесетих, *Култура* бр. 145, Београд: Завод за проучавање културног развитака, стр. 236.

51 Рогач Мијатовић, Љ. (2014) *Културна дипломатија и идентитет Србије*, Београд: ФДУ и Слио, стр. 124.

52 Ivačković, I. (2012) *The Rolling Stones: umetnost pobune*, Београд: Krug Commerce.

53 Vučetić, R. (2012) *Koka-kola socijalizam*, Београд: Službeni glasnik, стр. 45.

54 Kuljić, T. (2006) *Kultura sećanja*, Београд: Čigoja štampa, стр. 7.

песама и игара. У Србији се популарна култура и не сматра традицијом, бар не оном која је вредна нарочитог поштовања и памћења. Тим пре јер се та врста традиције везује за бившу социјалистичку државну заједницу. Тај став србијанских власти није руковођен никаквим естетским принципима, већ искључиво партикуларним националним и личним интересима иза којих се оне могу најбезбедније заклонити. Бранко Росић износи занимљиве податке који се тичу односа власти према рок музици у социјалистичкој Југославији и овога данас у Србији. Док за садашње медије рок готово и да не постоји, некада су награду Седам секретара СКОЈ-а, која је додељивана за највећа достигнућа младих, добијале и групе, које су (попут Панкрта) певале против режима. Исту награду су осамдесетих добили Булдожер и Екатарина Велика, „као да је Партија одлучила да подржи онај најхрабрији део југословенског рокенрола који није био мејнстрим типа Црвене јабуке или Галије”.⁵⁵ Дакле, садашњи државни и политички естаблишмент не жели да упамти актуелне српске бендове, а још мање да очува сећање на бивше југословенске рокере. Сећање на рокенрол и његове вредности препуштено је појединцима, музичким ентузијастима и занесењацима који још увек имају илузију о поштовању вредности које су обликовале идентитете неких генерација српске омладине стасале у Југославији. Сећањем на њих негује се и култура сећања на друштво које је утемељило урбани културни и идентитетски образац.

На основу тога може се поставити прилично поуздана социјална дијагноза, по којој је садашња Србија *предмодерно друштво* са јаким налагама традиционализма и ауторитаризма, с једне, и егалитаризма, колективизма, антиинтелектуализма и антиурбаних навика, с друге стране.⁵⁶ Традиционализам српскога друштва огледа се у базичним структурним и институционалним елементима (начин производње, јаке сродничке везе у породици, нефункционалне установе, ограничена просторна покретљивост), али и у оним културним сферама обележеним колективистичким духом, јаком хомогеношћу и, пре свега, односом према прошлости – сећањем или заборавом на неке њене делове. У Србији још увек постоји инструментализација традиције у политичке сврхе, неговање конзервативних образаца деловања и понашања, одбацивање модерних цивилизацијских идеја као што су индивидуализам, лична права и слободе, демократија и друге. Када се томе придода ауторитаризам који влада

---

55 Rosić, B. (2016) *Država (ne) voli buntovnike*, *Nedeljnik*, str. 59.

56 Stojanović, D. (2010) *Ulje na vodi*, Београд: Пеšчаник, str. 73.

на свим нивоима друштва, од породице до државе,⁵⁷ онда постаје јасно зашто у таквој духовној атмосфери нема места за рокенрол. Рокенрол, па и онај југословенски, почива на обрасцима који су потпуно супротни од наведених. Патријархални тип друштвене заједнице, симпатије за „оријентални деспотизам” путиновског типа, са државом, империјом и армијом као кључним елементима националног идентитета,⁵⁸ као и органицистичко схватање друштва које постоји у врху србијанских власти, не пружају могућност за постмодерни заокрет и „игру са идентитетима” какву претпостављају савремени свет и популарна култура.⁵⁹ Флексибилни и плурални идентитети могу се градити само у отвореном и хетерогеном демократском друштву, а то Србија данас није. Србија неће моћи да стане уз раме модерним земљама Европске уније докле год се служи „селективним памћењем” и „срачунатим селективним заборавом” који прети да прерасте у „тотални заборав”.⁶⁰ Напросто зато јер су и памћење и заборав диктирани кризом вредности у коју она запада због дугогодишње неодлучности и сталног тумарања између две крајности: западне демократије и ауторитарног цезаризма.

ЛИТЕРАТУРА:

- Adorno, T. V. (1979) *Estetička teorija*, Beograd: Nolit.
- Alexander, J. C. (2003) *The meanings of social life: a cultural sociology*, New York: Oxford University Press.
- Berk, P. (2010) *Osnovi kulturne istorije*, Beograd: Clio.
- Blam, M. (2011) *Jazz u Srbiji 1927–1944*, Beograd: Stubovi kulture.
- Божиловић, Ј. и Петковић, Ј. Политичко-естетска димензија југословенског новог таласа, у: *Уметност и њена улога у историји: између трајности и пролазних –изама, посвећено сећању на проф. др Миодрага Јовановића (1932-2013)*, ур. З. М. Јовановић и други (2014), Кос
- Воџиловић, Н. (2004) *Rok kultura*, Ниш: Studentski kulturni centar.
- Воџиловић, Н. (2014) *Kulturno klatno: ogledi o tradiciji i modernizaciji kulture srpskog društva*, Ниш: Filozofski fakultet u Nišu.
- Божиловић, Н. (2014а) Антиномије југословенског рокенрола шездесетих, *Култура*, бр. 145, Београд: Завод за проучавање културног развика, стр. 217–242.

---

57 Čupić, Č. Tradicionalizam i autoritarizam kao prepreke modernizacije društva u Srbiji, у: *Antropološka teorija i društvena praksa*, ур. Đurić, J. (2014), Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, str. 115–131.

58 Mojsi, D. (2012) *Geopolitika emocija*, Beograd: Clio, str. 148.

59 Воџиловић, Н. (2016) *Ogledi o popularnom*, Ниш: Filozofski fakultet, str. 29.

60 Kuljić, T. (2006) *Kultura sećanja*, Beograd: Čigoja štampa, str. 292.

- Božilović, N. (2016) *Ogledi o popularnom*, Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
- Čolović, I. (2014) *Rastanak s identitetom: ogledi o političkoj antropologiji*, 3, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Čupić, Č. Tradicionalizam i autoritarizam kao prepreke modernizacije društva u Srbiji, u: *Antropološka teorija i društvena praksa*, ur. Đurić, J. (2014), Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, str. 115–131.
- Đerić, G. (2009) Označeno i neoznačeno u narativima društvenog pamćenja: jugoslovenski slučaj, u *Kultura sjećanja: 1945*, Zagreb: Disput, str. 84–92.
- Friedman, J. (1994) *Cultural Identity and Global Process*, London: Sage.
- Gidens, E. (2005) *Odbegli svet: kako globalizacija preoblikuje naše živote*, Beograd: Stubovi kulture.
- Golubović, Z. (1999) *Ja i drugi: antropološka istraživanja individualnog i kolektivnog identiteta*, Beograd: Republika.
- Gordi, E. (2001) *Kultura vlasti u Srbiji: nacionalizam i razaranje alternativa*, Beograd: Samizdat B92.
- Hobsbom, E. i Rejndžer, T. (ur.) (2002) *Izmišljanje tradicije*, Beograd: XX vek.
- Ivačković, I. (2012) *The Rolling Stones: umetnost pobune*, Beograd: Krug Commerce.
- Ivačković, I. (2014) *Kako smo propevali: Jugoslavija i njena muzika*, Beograd: Laguna.
- Janjatović, P. (2007) *Ex YU rock enciklopedija 1960–2006*, Beograd: autorsko izdanje.
- Janjetović, Z. (2011) *Od Internacionale do komercijale: Popularna muzika u Jugoslaviji 1945–1991*, Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Katroga, F. (2011) *Istorija, vreme i pamćenje*, Beograd: Clio.
- Konerton, P. (2002) *Kako društva pamte*, Beograd: Samizdat B92.
- Kovačević, I., Trebješanin, Ž. i Antonijević, D. (2013) Teorijsko-pojmovni okvir za proučavanje nostalgije, *Antropologija* 13, sv. 3, str. 9–26.
- Kuljić, T. (2006) *Kultura sećanja: teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, Beograd: Čigoja štampa.
- Lazić, M. (2005) *Promene i otpori: Srbija u transformacijskim procesima*, Beograd: „Filip Višnjić”.
- Makdonald, I. (2012) *Revolucija u glavi: Pesme Bitlsa i šezdesete*, Beograd: Clio.

- Маркс, К. и Енгелс, Ф. (1976) *О књижевности и уметности*, Београд: Рад.
- Мојси, Д. (2012) *Geopolitika emocija: kako kulture straha, poniženja i nade utiču na oblikovanje sveta*, Београд: Clio.
- Рајићевић, Ђ. (2009) *Zajednice pamćenja i režimi pamćenja: ka odgovornom pamćenju*, u: *Kultura sjećanja: 1945*, Zagreb: Disput, str. 93–105.
- Perković, A. (2011) *Sedma republika: pop kultura u YU raspadu*, Zagreb, Београд: Novi Liber, Službeni glasnik.
- Раковић, А. (2012) *Рокенрол у Југославији 1956–1968.: изазов социјалистичком друштву*, Београд: Архипелаг.
- Ristivojević, M. (2012) *Rokenrol kao lokalni muzički fenomen, Etnoantropološki problemi*, god. 7, sv. 1, str. 213–233.
- Рогач Мијатовић, Љ. (2014) *Културна дипломатија и идентитет Србије*, Београд: ФДУ и Clio.
- Rosić, B. (26. jun 2016) *Država (ne) voli buntovnike, Nedeljnik*.
- Simić, V. Bubiša (2011) *Sentimentalno putovanje*, Београд: Clio.
- Smith, A. (1996) *Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism*, in *Nations and Nationalism*, vol. 2 (iss. 3), pp. 371–388.
- Соколов, Е. В. (2001) *Културологија: огледи из теорија о култури*. Београд: Просвета.
- Stojanović, D. (2010) *Ulje na vodi: ogledi iz istorije sadašnjosti Srbije*, Београд: Peščanik.
- Suzuki, D. T. (2005) *Zen i japanska kultura*, Београд: Geopoetika
- Škarica, S. (2005) *Kad je rock bio mlad: Priča s istočne strane (1956–1970)*, Zagreb: V. B. Z.
- Šušnjić, Ђ. (2015) *Теорије културе: предавања*, Београд: Zavod za udžbenike.
- Vučetić, R. (2012) *Koka-kola socijalizam: amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*, Београд: Službeni glasnik.
- Vukadinović, M. (2013) *Zvezde supermarket kulture: medijska slava u potrošačkom društvu*, Београд: Clio.

Nikola Božilović

University in Niš, Faculty of Philosophy – Department of Sociology, Niš

CULTURE OF REMEMBRANCE AND
YUGOSLAV ROCK AND ROLL

Abstract

The paper is dedicated to the culture of remembrance of the Yugoslav rock and roll in Serbia here and now. According to the author, rock and roll represents an important link in the chain of cultural tradition of the Serbian society in the aesthetic and sociological sense. Both rock-n-roll and popular culture in general (including jazz and pop music) have been unjustifiably neglected regardless of the fact that they stand side by

side with the folk and rural culture as traditional forms of creation. The current political and cultural elite does not comprehend that the Serbian urban tradition can act as the most important link between Serbia and the globalizing and modernizing world. The culture of remembrance and identities is reserved by this elite primarily for the traditional folklore forms of our cultural heritage, with the reason for this (likely) lying in the understanding that the notion of tradition covers only the elements of rural lifestyle. The author of this paper reflects critically on the cultural policy which is incompatible with the contemporary and modern cultural developments in the world. What is also not understood in Serbia is that identities are not fixed and given once and for all, but that they represent a matter of choice, construction and strategy. The paper is divided into three chapters: "Amarcord in the context of culture" (where culture is defined as a sociological phenomenon), "Yugoslav rock and roll community" (which considers the scope and contribution of Yu rock) and "Politically programmed oblivion". The oblivion in this case is not incidental and episodic but a conscious and (it seems) a long-term orientation of the political establishment. Rock and roll, and above all that which bears the Yugoslav prefix, does not suit its ideological, absolutistic and populist matrix. In Serbia, little attention (primarily, by the media) is paid to the fact that rock musicians of this society have contributed immensely to the establishment of Yugoslav rock and roll scene, which therefore must not be forgotten. Rock and roll in this region was not a passing fashionable craze but a way of life which formed opinions, beliefs, behaviors, communication and the entire activity of the young generations at that point in time. Cultural traces of that way of life are still present and they deserve to be remembered and used as important for future life and connecting with the rest of the world. These facts are neglected due to the all-encompassing re-traditionalization that has taken hold of the present Serbian society whose culture is positioned within the mythical reshaping of reality. This prevents Serbia from becoming a part of the modern world, and the revival of the remembrance of rock and roll would help Serbia to a great extent in the attempt to reach the enviable status that it once enjoyed on the global scale. In short, the culture of remembrance is hidden behind the non-culture of forgetting, with the reasons for this being not only aesthetic in nature but political and ideological as well. Rock and roll is undesirable to the current political establishment for at least two reasons: first, because it is Yugoslav (with a socialist connotation), and second, because it does not originate in Serbia but is "imported" from the West. When one adds the subversiveness, individualistic leanings and the critical intonations of rock and roll, then it is clear that nurturing the culture of its remembrance would be contrary to the values upon which the model of the current Serbian society is based.

Key words: *Yugoslav rock and roll, culture of remembrance, identities, spirit of the sixties, re-traditionalization, culture of forgetting*